

בסיעתא דשמיא

שיעורים בפרשת השבוע

שנאמרו בבית המדרש 'בית יהושע'
רחוב מנחת יצחק 2
עיה"ק ירושלים תובב"א

ע"י הרה"ג
ר' מנשה ישראל רייזמאן שליט"א
יום א' חול המועד פסח | ט"ז ניסן תשע"ט

ניתן לשמוע בקו ישיר: 03-6171105

www.kolhalashon.com

ניתן להאזין לשיעורים

בקול הלשון

03-6171111

להורדת הקונטרס

באתר קול הלשון

www.kolhalashon.com

האם היו צריכים לעשות השינויים להוציא מליבן של צדוקים כשחל יום א' דפסח בשבת?

כתוב במשניות שבשעה שהלכו לקצור העומר עשו פרסום גדול, כל העיירות מתכנסות לשם, והיו שואלים שלוש פעמים על כל דבר ודבר, מגל זו מגל זו, קופה זו קופה זו, אקצור אקצור, [מנחות פרק י' ובגמ' הוא בפרק ו'] וכל כך למה מפני הביתוסים שחלקו על הקבלה מתורה שבעל פה וטעו לומר שאין קצירת העומר במוצאי יום טוב אלא במוצאי שבת הראשון שאחר פסח [ברמב"ם כינה אותם טפשים], וכדי לפרסם הדבר שהאמת הוא שיש לקצור במוצאי יו"ט ראשון, לכן עשו רעש גדול שהכל ידעו שקוצרים העומר במוצאי יו"ט ולא במוצאי שבת.

וכתוב באמרי אמת [תרפ"ג] שיש לדון האם בשנה שיום א' דפסח חל בשבת, כמו שנה זו, האם גם עשו כל הפרסום הזה, שהרי בשנה זו אין לצדוקים שום ויכוח בזמן קצירת העומר. וכמבואר בתוס' [ראש השנה כב ב ד"ה להטעות] שהצדוקים היו מאמינים בכח חכמי ישראל לקדש החודש, ודרשו 'אתם אפילו שזגגים ואפילו מוטעין', ולכן היו שוכרים עדי שקר להעיד על הלבנה שלא בעונתה בחודשי החורף, באופן שיחול ר"ח ניסן בשבת, כך שכל ישראל יקימו 'ממחרת השבת' כרצונם, וא"כ לכאן' כשחל באמת ר"ח ניסן בשבת, כמו שנה זו, הרי שיו"ט פסח גם חל בשבת, יש לדון אם בשנה שכזו צריך לעשות הפרסום הזה 'להוציא מלבם של צדוקים', שהרי אין שייך כאן 'להוציא מלבם' שגם חכמי ישראל קצרו ממחרת השבת בראשית, היינו ביום ראשון.

ב' דעות אם עצם ההתכנסות בשעת קצירת העומר, גם היתה להוציא מליבן של צדוקים

והנה רש"י פי' על דברי המשנה 'כדי שיהיה נקצר בעסק גדול', שזה הולך על כל מה שמובא שם במשנה, גם מה שהיו מתכנסים לשם בשעת הקצירה, הכל היה כדי להוציא מלבם של צדוקים, וא"כ יש להסתפק אם בשנה שכזו לא היו מתכנסים כלל. אך החינוך פי' שטעם ההתכנסות אינו להוציא מלבם, ורק מה שמבואר בהמשך המשנה, שהיו שואלים לשאל ג"פ בכל דבר, זה היה להוציא מלבם של צדוקים, אך ההתכנסות בעסק גדול יש לו טעם בפני עצמו, כמבואר בחינוך היות שיש פנימיות גדול במצות מנחת העומר שכל העם ישתתפו בעסק זה שנותנים להקב"ה ראשית הקציר, ובקשו שישתתפו בעסק זה כמה שיותר מבני ישראל. והרי שנחלקו הראשונים אם ענין ההתכנסות יש לו שייכות ל'להוציא מלבם של צדוקים', וא"כ הספק של האמרי אמת בשנה שכזו הוא לענין השאלות ג"פ, ולדעת רש"י גם לעיקר ענין ההתכנסות ברוב עם.

והוכיח האמרי אמת מדברי המדרש רות, שבשעה שבאו נעמי ורות בתחילת קציר שעורים, אותו היום קציר העומר היו והיו כל העיירות מתכנסות, והכל ראו את נעמי ורות באים לשם. והרי אז בימי השופטים, בימי בועז, עדיין לא היו צדוקים ובייתוסים בעולם, מתלמידיהם של אנטיגנוס איש סוכה שיצאו לתרבות רעה, ואעפ"כ אמרו חז"ל שהיו כל העיירות מתכנסים ביום קציר העומר. הרי שטעם ההתכנסות אין לו שייכות ל'להוציא מלבם', וזה שייך גם בשנה שחל יום א' דפסח בשבת. א"כ נשאר הספק רק לגבי השאלות 'מגל זו מגל זו. אקצור אקצור' וכו'.

והאמרי אמת נשאר בספק ולא הכריע. ומסתבר שלא חילקו בתקנת חכמים משנה לשנה, או אפשר יש מקום לומר שכדי להראות שכל השינויים הללו אינם אלא להוציא מלבם של צדוקים, היו שזתקים מלעשות שינויים הללו בשנה שכזו, כדי שיבינו שבשאר השנים עושים כן רק כדי להוציא מלבם.

קרוב עומר שעורים בקרבן פסח שמברר שמעולם לא היה פירוד בין כנסת ישראל להקב"ה

וראיתי בספ"ק דברי אלימלך להרה"ק רבי אלימלך מגרודז'יסק זי"ע שכתב בזה ענין פנימי, ומתוך דבריו נמצאנו למדים שאדרבה במוצאי שבת בוודאי היו עושים כל השינויים הללו. כי כל ענין 'להוציא מלבם של צדוקים' צריך אותו דווקא בשנה שכזו הרבה יותר. כי בכל שנה ושנה שעשו את תנופת העומר ביום ט"ז ניסן, ולא במוצאי שבת חוה"מ, הרי היו הכל רואים להדיא שלא נהגו כדברי הצדוקים כלל, המעשה עצמו היה שלא כדברי הצדוקים, אלא שהוסיפו עוד פרטים כדי לפרסם הדבר, משא"כ בשנה שכזו שהולכים לקצור במוצאי שבת שהוא גם מוצאי יו"ט, והכתוב אומר 'ממחרת השבת', הרי יש יותר מקום לטעות שמא הכונה כדברי הצדוקים 'ממחרת השבת' שבת ממש, ובשנה זו כל עיקר החילוק בין חכמי ישראל לצדוקים אינו אלא בכונת הלב, שמתכוונים על ממחרת יו"ט ולא ממחרת שבת, ואין שום היכר במעשה עצמה. וא"כ אדרבה צ"ע מה יועילו כל השינויים הללו ששואלים ג"פ ג"פ, הרי למעשה עשו את הפעולה בלי שום שינוי מדעת הצדוקים, ועוד צ"ע מה שייכות לאלו השינויים ששואלים ג"פ בכל דבר, לענין הצדוקים

שאמרו ממחרת השבת, מה ענין 'אקצור', 'מגל זו' 'בא השמש', 'קופה זו', לענין 'ממחרת השבת', לכאן זה נראה כשאלות מוזרות וסתמיות, הוא עצמו יודע שבא השמש, ושהוא צריך לקצור, ושזו הקופה, מה ענין לשאול שאלות בחינם, ועוד ג' פעמים, וכי בזה ילמדו שלא להבין כדברי הצדוקים בפירוש הפסוק 'ממחרת השבת'???

וביאר רבי אלימלך גרודז'סקער [בן הרה"ק ממאגלאניצע, ונכד הרבי רבי אלימלך והקאזניצער מגיד זי"ע] בסוד הדברים, דאי' בזה"ק שענין קרבן העומר שבא מן השעורים, הוא כמנחת סוטה שבא מן השעורים לברר טהרת האשה שלא מעלה בבעלה, ולא פגמה בקדושה, ונקתה ונזרעה זרע, וכיון שבני ישראל עזבו כל העבודות זרות ונתחברו להשי"ת בטהרה בליל פסח, ממילא צריך עכשיו לברר אם הקב"ה מותר בכנסת ישראל, כי הקב"ה כביכול הוא ככהן, ואסור בכנסת ישראל אם ח"ו אינו בטהרה גמורה, ולכן צריך לברר בירור גמור שכל זה היה רק דמיון, כמו סוטה שנסתרה והעידו על סתירתה, אבל באמת לא פגמה כלל, ואם נתברר שטהורה היא ונקתה ונזרעה זרע. וכן אי' במאמרי הזה"ק שהקב"ה ציוה להביא כביכול עומר שעורים, כדין סוטה שנסתרה, אם זה עולה לרצון סימן שהקב"ה מותר בכנסת ישראל ומעולם לא היה פירוד כלל. שהרי גם סוטה שנסתרה לפני שהביאה מנחת שעורים, אסורה לבעלה, וכתוב בה 'ונטמאה ונטמאה', כך יש דמיון של פירוד בין כנסת ישראל להקב"ה ח"ו, והמקטרגים שאינם יודעים האמת, מעידים עדות שקר, כמו שנסתרה וחושבים שנטמאת. אך בליל פסח מושכים ידינו מעבודה זרה, מחמץ ושאר, ונתחברים במצה ביחודא שלים, עתה הוא הזמן להביא מנחת העומר, ולקיים ספירת העומר, ככל טומאה שצריך לקיים וספרה לה, עד חג השבועות יום היחוד הגדול. ולפני הספירה יש הפסק טהרה לברר שיכולים להתחיל לספור, להיות גלוי וידוע לפני הקב"ה שמעולם לא עזבנו דרכיו ח"ו.

וזה שכתוב במשנה באבות 'מעולם לא נמצא פסול בעומר', אילו היה ח"ו פירוד אמיתי מהקב"ה באיזה שנה, כמו שהמקטרגים טוענים בטעות, אז לא היה העומר מצליח ח"ו. כי זאת עלינו לזכור שמנחת העומר היו נעשים בו ניסים למעלה מדרך הטבע, שלקחו שעורים לחים בלתי מיובשים, ועשו בהם יבוש ותיכף ומיד טחנוהו לקמח שעורים בריחיים של גרוסות, שזה בלתי אפשרי, אף שעשו השתדלות לייבש אותו, היה נס להביא עד חצות קרבן העומר, 'מעולם לא נמצא פסול'. וכתב הישמח משה כעין זה בשאר קרבנות שמה שלא נמצא פסול בעומר לעולם, זהו עדות על ישראל שלא עזבו את הקב"ה לעולם, אף שהיו דורות של עבודה זרה, כמ"ש הודע את ירושלים את תועבותיה, אלא שלא עברו באמת ע"ז אלא כדי וכו', אך ידעו באמת שזה שטות והבל. גם פסל מיכה שהיה בארץ ישראל, שמונה מאות שנה, והכומר עצמו היה אומר לכל מי שהיה בא להקריב לאותו פסל, שידע שזה שטות והבל, כלום וכלום, כך כל מה שישראל עשו שלא כרצון ה', זה רק בחיצוניות ולא פנימיות אמיתי כלל.

הקוצר שואל 'אקצור' ועוד שאלות מוזרות, להורות שאינו יכול לעשות תנועה אחת בלי הקב"ה

ופירש רבי אלימלך גרודז'סקער שענין העזיבה מדרך ה', אינו רק בפגם עבודה זרה ממש רח"ל, אלא כמבואר בדברי רבינו יונה במשלי שכל מה שאדם חושב שהוא יכול לעשות דברים לברו, כוחי ועוצם ידי עשה לי את החיל הזה, ונרמה לאדם לפעמים שלדברים גדולים מאד צריך סיעתא דשמיא, אבל להיזי את היד ולקרר את הכוס לפה, זה אני יכול לבר, זה כמו סוטה שנסתרה שעזבה את בעלה, ולכן קוצרים את העומר ושואלים שאלות פשוטות שנראה שזה כמו שטות והבל: 'אקצור?' הוא כמבקש רשות משלוחי בית דין שיאמרו לו 'קצור', זה כמו שאלה של ילד בן שנתיים, 'אמא, שאני יאכל בצלחת הזו? שאקח את הכפית הזו?', הרי יש כאן צלחת וכפית, איך אתה לא מבין לבר, מה לך לשאול? כך נוהג קוצר קצירת העומר, ששואל שאלות כמי שאינו יודע ויכול כלום, לא יודע מאיפה קופה, ולא יודע אם לקצור, ובאיזה מגל לקצור, ולא יודע לקבוע אם כבר בא השמש, הוא אוהז את המגל בידו, ושואל את השלוחי דרחמנא 'מגל זו? אילו היינו זוכים היינו שואלים את הצדיק, כמו שמואל הנביא, 'האם אקח את הכוס לשנות הקפה?', והיה אומר לנו כן, 'כך אמר ה', שתשתה'. אלא שנרמה לאדם שדברים קלים הוא יכול לעשות לבר, דברים קשים הוא מבקש 'סיוע'. לכן אומרים לזה שקוצר העומר שישאל שאלות פשוטות, אקצור? מגל זו? להורות שאין אנו יכולים לעשות תנועה אחת בלי השי"ת. אפילו להכיר שבא השמש אינו יכול לבר, צריך רחמים שהקב"ה יתן לו שכל להבחין בין יום ובין לילה, אם הקב"ה ירצה, ויתן לי ברעיון להבין שבא השמש, אז יבין. וכן אנו אומרים בכל יום בברכת השחר, מתיר אסורים זוקף כפופים, שאי אפשר לנוע תנועה אחת בלי השי"ת. אלא שבמשך היום אנו שוכחים וטועים בזה, לכן צריך להביא מנחת העומר שזה מברר שאין עוזבים לרגע את הקב"ה. ומבררים את זה שבכל תנועה ותנועה יש לדעת את הקב"ה.

וזהו פירוש יותר פנימי בפסוק 'בכל דרכיך דעהו', שהפירוש הפשוט מבואר בשו"ע סי' רל"א שיכוון כשאוכל שיהיה לו כח לעבודת ה', אך רבינו יונה פי' שיבין שאינו יכול לזוז תזוזה אחת בלי הקב"ה, כביכול שואל בכל תנועה, האם אעמוד, האם אשב, האם אוכל והאם אשתה, אקצור? מגל זו? ושלוחי בית דין שהם שליחי הקב"ה, אומרים לו, הן הן על כל דבר, אכן רצון ה' כך שתקצור.

הצדוקים רק מודים בבחי' שבת שהכל מאת ה', אך בבחי' יו"ט שאנחנו פועלים, הם אומרים 'בחי ועוצם ידי', ולכן יש להוציא מליבן ולהכריז שהכל מאת ה'

וביאר רבי אלימלך שזהו 'להוציא מליבן של צדוקים', כי הצדוקים גם למדו תורה בבית המדרש, אלא שטענו לומר שקוצרים העומר במוצאי שבת ולא במוצאי יו"ט, ופנימיות הענין ידוע החילוק בין שבת ליו"ט, כי שבת הוא אתערותא דלעילא, קדושה קביעא וקיימא, שהקב"ה לבד מקדש את השבת שהעולמות יתעלו במדרגה גבוהה מאד, אבל יו"ט 'ישראל דקדשינהו לזמנים', 'מקרא קודש' 'מקדש ישראל והזמנים', שכלל ישראל מקדשים את הזמן באתערותא דלתתא. אע"פ שבליל הראשון של פסח נמשכים האורות הגדולים באתערותא דלעילא, אך לאחר תפילת ערבית נתעלים כל האורות, ואח"כ ממשיכים האורות ע"י מעשינו בקיום המצוות כמו ביתר המועדות.

זהו הויכוח של חכמי ישראל עם הצדוקים, שהם אומרים 'ממחרת השבת', רק מה שהקב"ה לברו עושה, שייך אליו כביכול, אבל מה שאדם לבר עושה, יקח על כך הקרעדיט לעצמו, אך חכמי ישראל אומרים 'ממחרת השבת' היינו ממחרת יו"ט, שאפילו מה שאנו עושים, הכל שייך אליו יתברך, גם מה ש'ישראל דקדשינהו לזמנים', ואני עשיתי קידוש וכרפס ומצה ומרור וכורך, כך נראה בעולם הצמצום שנרמזה כאילו שאני עושה, אבל בסוף ובתחילה ובאמצע אנו יודעים שהכל הוא לברו ית' עושה, שהקב"ה עושה הכל, לא שנתן לי כח וממילא אני יכול, אלא שהכל הוא עושה לברו.

לכן רוצים הצדוקים להביא העומר במוצאי שבת, וחכמי ישראל במוצאי יו"ט. זהו עיקר הויכוח.

ועתה נשוב לשאלת האמרי אמת אם בשנה שכזו שמוצאי שבת הוא במוצאי יו"ט אם צריך להכריז 'אקצור אקצור', שלא כדברי הצדוקים, הרי פשוט וברור שאין שום מקום לספק זה, כי גם שעכשיו מוצאי שבת, הרי זה גם מוצאי יו"ט, וכמו שאמרנו מקדש השבת, אמרנו גם מקדש ישראל והזמנים, ואם כן צריך בוודאי להוציא מליבם של צדוקים שלא רק מקדש השבת היה ביד ה', אלא גם מקדש ישראל והזמנים היה ביד ה', ובוודאי צריך לעשות כל אלו השינויים ולהכריז שאני לא יודע כלום, וצריך לשאול כמו ילד בן שנה ששואל את אמו, קופה זו, מגל זו, בא השמש, אקצור. לא כמו אדם שנרמזה לו שהוא חכם והוא יודע לברו מה לעשות, מה לקצור, ומה השעה. וכמו שאמר רבינו יונה שאילו היינו מבינים האמת, היינו מבקשים מהקב"ה לפני כל פעולה ופעולה כל ימי חיי. גם כשאני מושיט את ידי לקחת הכוס, לא בגלל שידעתי לעשות עד עכשיו התנועה הזו, זה אומר שגם עכשיו אוכל לעשות התנועה הזו, כי הקב"ה נותן לי הכח בכל רגע ורגע, 'אקצור?' 'קצור'. אלא שאנו חיים בעולם גשמי, ואי אפשר לשאול כן בכל תנועה, עושים רעש גדול פעם אחת בשנה, במוצאי יו"ט א' דפסח, להכריז לכל ימות השנה שאנו מאמינים שהקב"ה לברו הוא פעל ויצר ועשה כל המעשים הריבורים והמחשבות.

דעת רבי יעקב עמדין שיעקר הספירה הוא מוקדם בתחילת הלילה

כתב הג"מ רבי יעקב עמדין ב'מזמור וקציעה' על שו"ע או"ח, כי הנה נודע שיש ויכוח גדול בחוץ לארץ מתי לספור ספירת העומר, אחר מעריב או אחר ליל הסדר השני, רבי יעקב עמדין פותח שבאמת היו צריכים לספור ספירת העומר בכל יום לפני תפילת ערבית, שי"א שזו מצוה דאורייתא אף בימינו, ואפילו למ"ד שזה רק זכר למקדש, הרי יש לה עיקר מן התורה, דכתיב וספרתם לכם, ותפילת ערבית לכו"ע דרבנן, אף שק"ש הוא מן התורה, היו יכולים לומר ק"ש ספירה וערבית. אמנם אף שאין עושים כן, כי יש לסמוך גאולה לתפילה, עכ"פ תיכף ומיד לאחר תפילת ערבית יש להזדרז לקיים מצות ספירת העומר בעונתה האמיתית. וכמבואר במ"ב וכלשון הטור שראוי לספור ממש בתחילת היום, וזה כענין 'תמימות' מה שמקפידין בליל שבועות לאחר התפילה משום 'תמימות', שלא לחסר מ'שבע שבתות תמימות תהינה', כך צריך לספור ספירת העומר מה שיותר מוקדם בתחילת היום, שלא יחסר כמה שעות מהיום הספור.

ובזה חולק רבי יעקב עמדין על דברי המקובלים שאיחרו את ספירת העומר ביום הראשון לאחר ליל הסדר, נמצא שחסר להם ב'שבע שבתות תמימות תהינה', בפרט שיש חשש שכחה, שאסור לאכול סעודה גדולה

קודם ספירת העומר כמבואר בפוסקים שמתחילת זמן ספירה, זה כמו תחילת זמן בדיקת חמץ שאין אוכלים סעודת קבע יותר מכביצה, ואיך אפשר לשתות ארבע כוסות ולאכול כזיתים מצה קודם ספירת העומר? ונודע שרבי יעקב עמדין היה מהלוחמים הגדולים כנגד אותה הכת, והיה חושש שמנהג זה לספור אחר ליל הסדר, מקורו מאנשים השייכים להם, ולכן האריך בדברים כדרבונות נגד מנהג זה.

דעת המקובלים לספור אחר עריכת ליל הסדר

אמנם המשנת חסידים והרבה מהמקובלים כתבו לספור אחר ליל הסדר, והחיד"א בספרו מחזיק ברכה על או"ח הביא דברי המור וקציעה עם טענותיו שאמר שזה שטות ואפיקורסות, ונחלק עליו וכתב שכל מי שמכוון כוונות האריז"ל אינו יכול לספור קודם עבודת ליל הסדר, שאם כבר נכנס לקטנות דימי הספירה איך ימשיך מוחין דגולות בקידוש ומצה. עוד כתב החיד"א שרבי יעקב עמדין בוודאי לא ראה שהרמ"ע מפאנו זי"ע כבר כתב לספור אחר ליל הסדר, ואילו היה רואה, לא היה חולק כך, והרי הוא כבר נלב"ע בשנת ש"פ בשנת הסתלקותו של מהרז"ו, וזה היה כחמשים שנה קודם טעות אותה הכת.

דברי תרגום יונתן שיעקר הספירה רק לאחר פעולת הקצירה

וראיתי דבר מחודש שלא הביאו הפוסקים הנ"ל, בתרגום יונתן עה"פ בפרשת ראה 'שבעה שבועות תספור לך מהחל חרמש בקמה תחל לספור שבעה שבועות', שובעא שבועין תימנון לכוון מזמן דתשרון למשלח מגלא למחצוד בחקלא בתר חצר עומרא תישרון לממני שובעא שבועין' ובאוצר יד החיים כתב בספרו שמכאן מבואר מקור לאלו שאין סופרים בתחילת הלילה רמוצאי יו"ט, כי צריך להמתין עד שקצרו את העומר סביבות ירושלים, שצריך לקצור כשלושים קבין, וזה לוקח זמן רב. וכתב מהרצ"פ פרנק צוק"ל ב'מקראי קודש' מעצמו מבלי להביא דברי התרגום שמהפסוק 'מהחל חרמש בקמה', משמע שהספירה מתחלת לאחר הקצירה, ואינו כדברי רבי יעקב עמדין שכתב שיש להקדים לספור בתחילה משום 'תמימות'. וכן דייק הקרן אורה מדברי רש"י במנחות ס"ו. 'משמע שלאחר קצירה, קודם הבאה, תחל לספור'.

וצריך לדקדק לפי זה, שהרמב"ם בפירוש המשניות כתב שביום ט"ז ניסן בבוקר הקריבו את העומר, ולאחר הקרבת העומר יכולים להתחיל לאכול מן החרש, והרחוקים שלא יודעים אם כבר הקריבו העומר, יכולים לאכול חרש מחצות היום כמבואר במשנה, שבוודאי כבר הקריבו את העומר עד חצות היום, שאין בית דין מתעצלים להקריבו לאחר חצות. וכתב הרמב"ם שצריך איש אחד בכל מדינה שיברר אימתי הוא זמן חצות היום בירושלים עיה"ק, בזמן בית שני היה ישוב גדול בבבל, אנשי בגדד אין יכולים לאכול חרש מחצות היום לפי שעון בגדד, רק לפי שעון ירושלים, ואם היתה קהילה במלכוון וסידיני, הרי החצות היום שלהם, הוא קודם עלות השחר בירושלים, וא"כ יש לברר בכל מדינה אימתי הוא חצות היום בירושלים, ולא כמו אכילת אפיקומן שזה שייך לשעון של אותו המקום.

וא"כ לפי הנ"ל שגם בזמן הספירה צריך להמתין על הקצירה שהיא בסביבות ירושלים, הרי אותם הגרים במדינות רחוקים אין יכולים להתחיל לספור ספירת העומר תיכף בתחילת ליל ט"ז, שהרי יש לברר לפי שעון ירושלים עיה"ק אם כבר עבר זמן מספיק לקצור העומר, ונמצא שבבגדד ימתינו ב' שעות, ובאוסטרליה לא יוכלו לספור כלל ספירת העומר בליל ט"ז, אפילו לא לאחר ליל הסדר השני, שאז עדיין יו"ט בירושלים ועדיין אי אפשר לקצור העומר?

דעת מהרצ"פ שבזמן שאין ביהמ"ק קיים אין צריך להמתין עד זמן הקצירה בפועל

ומהרצ"פ מסיק שיש לחלק בין ימינו לבין זמן שביהמ"ק היה קיים, כי כמו באיסור החרש שאמרו בגמ' שבזמן הבית, העומר מתיר את החרש, ובזמן שאין ביהמ"ק קיים 'מיום הביאכם', היום עצמו מתיר. ועפ"ז מיישב הסתירה בין שני הכתובים, בפרשת ראה כתוב שזמן ספירת העומר הוא רק 'מהחל חרמש בקמה' ובפרשת אמור לא כתוב 'מהחל חרמש בקמה', כי בפרשת ראה שכתוב שיש לספור אחר הקצירה בפועל, מדבר על זמן שבית המקדש קיים, אז באמת היו צריכים לבדוק בכל מקום אם הגיע עת הקצירה בפועל, ואז לא היתה יהדות באוסטרליה, שא"כ, לא היו יכולים לספור רק בעלות השחר בלי ברכה. ובפרשת אמור שלא תלה את ענין הספירה בקצירה בפועל, מדבר בזמן שאין ביהמ"ק קיים שסופרים בכל העולם לפי אותו הזמן, מתחילת הלילה. וחידוש הוא לדרוש בטעמא דקרא.

אך לדברי 'יד החיים' הנ"ל אין לחלק בזה, ואף בזמן שאין ביהמ"ק קיים יש להתחיל לספור אחר זמן

הקצירה, ולפי"ז בארצות המזרח, כסוריה וארם צובא, יש להם להמתין כמה שעות עד לזמן הספירה. וא"כ יש על מה לסמוך לספור אחר ליל הסדר.

ומהרצ"פ הוכיח מדברי הירושלמי מגילה פ"ב ה"ז 'שכל הלילה כשר לקצירת העומר ולספירת העומר', אמר רבי ישמעאל אמר רבי יוחנן, רבי אלעזר ברבי שמעון הוא, שלא קצרו בתחילת הלילה דמוצאי יו"ט ממש, וכיון שלא היו יכולים לקצור מתחילת הלילה ממש, הרי שכל הלילה כשר לקצירה, ומכאן שכל הלילה כשר לספירה. שלא כדברי המור וקציעה שמחייב לספור מתחילת הלילה ממש, והוסיף שיתכן שאם עבר הלילה קצת, עבר המצוה, שהרי אי' בירושלמי להדיא שיכולים לספור כל הלילה.

נחלקו אם בספירה ולי' הסדר השני יש תרתי דסתרי

וטעם הנהגים שלא לספור רק לאחר ליל הסדר השני, [ע"פ נגלה] כדי שלא יהיה 'תרתי דסתרי', שהרי בחו"ל יושבים בסוכה בליל שמיני עצרת מספק, אך אין מברכים 'לישב בסוכה', ומאי שנא ממה שאכלו מצה בליל יו"ט שני דפסח וברכו 'על אכילת מצה'? יש מתרצים שהוא משום שלא לזלול בשמיני עצרת, וי"מ שזאת משום תרתי דסתרי, איך יברך על הכוס קידוש 'אשר בחר בנו מכל עם.. ותתן לנו.. את יום שמיני עצרת החג הזה..'. ואח"כ יברך 'לישב בסוכה?' וה"ה בליל יו"ט שני דפסח, אי אפשר לספור ספירת העומר ואח"כ להתחיל לערוך ליל הסדר, תחילה יגמרו עבודת ליל הסדר ואח"כ יספרו ספירת העומר. אמנם ע"פ הלכה אין בזה תרתי דסתרי, כי העומר אינו באמצע התפילה, אלא לאחר תפילת ערבית. וא"כ שפיר דמי לספור ספירת העומר לאחר תפילת ערבית. ואין זה ממש סותר לעריכת ליל הסדר.

רבי מאיר ש"ץ בעל ההקדמות סבר שאין בזה תרתי דסתרי

והנה בפיוט מערבית ליל ב' דפסח לרבי מאיר בן רבי יצחק בעל האקדמות, ומוזב בתוספות ברכות דף י"א שרש"י פי' 'אחת ארוכה אמת ואמונה, אחת קצרה, ברכת השכיבנו', וקשה וכי השכיבנו קצרה היא? ועוד שפעמים שמאריכים בה הרבה כמו בליל ב' דפסח שאומרים 'אור יום הנף' שהוא מדברי רבי מאיר ברבי יצחק, קודם זמן רש"י, וזה מאריך ברכת השכיבנו יותר מ'ואמונה כל זאת'. וכל הפיוט הזה אינו מדבר כלל מענין פסח, אלא מפרט כל ההלכות והמשניות המוזכרים במנחות פ"י, ובפ"ז דגמרא. ובפיוט דואמונה כל זאת, גם כתב פיוט על חג הפסח, ואילו בהשכיבנו מדבר מענין העומר, שלכאן הוא חילול היו"ט שני, שמאריך כל דיני הקצירה. והוא מראשוני הראשונים, מרבותיו של רש"י, סוף תקופת הגאונים, והרי שאין בזה תרתי דסתרי, אף שמפייט על הפסח בליל שני, קא מפייט תיכף במערבית דהשכיבנו על ענין העומר שהוא לכאן שייך לבני ארץ ישראל ולא לבני חו"ל. אתמהא. [ולא ראיתי מי שדקדק בזה] וא"כ זאת פשוט מדברי רבי מאיר ברבי יצחק שאין שום סתירה לספור ספירת העומר קודם ליל הסדר השני, שא"כ לא היה אומר מערבית בליל ב' דשני על ענין העומר לפני עריכת ליל הסדר.

אמנם כאן בארץ ישראל בוודאי אין זה תרתי דסתרי כלל, וכתב רבי יעקב עמדין שביום ב' דפסח יש לעשות נחת רוח להקב"ה ולעסוק בעניני העומר, לכן נלמד קצת בצוותא בפיוט זה 'אור יום הנף', שיש בו הרבה חידושים בענין העומר, וכאמור חיברו רבי מאיר בן רבי יצחק בעל האקדמות, הפיוט מסודר לפי צירוף אותיות א"ב בסדר 'אל בם גן דס', ומוזכר בגמ' שבת. ובסוף חתם שמו מאיר בן רבי יצחק.

אור יום הנף יום תנופת העומר, כמו שמצאנו שדרש רבי יוחנן בן זכאי שבאמת היה מותר לאכול חרש מתחילת ליל ט"ז כשאין ביהמ"ק קיים, אלא שחשש וציפה שבמהרה יבנה בית המקדש, ויאפו מצות מן החרש בליל ט"ז, ויאמרו שגם שנה שעברה היו אוכלים מן העומר מתחילת ט"ז, ולא ידעו שכשיש ביהמ"ק, קרבן העומר מתיר, ולכן תיקן שיהיה 'יום הנף' כולו אסור. ודרשו חז"ל 'ציון דורש אין לה' מכלל דבעי דרישה, שיש לעשות זכר לביהמ"ק, ובמנחת חינוך דן אם יבא משיח עכשיו בשעה זו, ביום ט"ז בבוקר, אם יאמרו ש'יום הביאכם' מתיר מתחילת ט"ז, יבואו לטעות שגם באלו השעות לאחר ביאת המשיח, גם מותר בחדש, וטעות הוא, כי כיון שבא משיח, אסור החדש עד שיקריבו בפועל, וזו סיבה נוספת לאסור בגלות כל יום הנף.

ספירה הקשרה פנוגהים, כיון שבא אור ליום הנף, אור ט"ז ניסן, הוכשרה מצות ספירת העומר, בנוגהים, [כנודע שבדברי הראשונים שנאמרו ברוח הקודש, יכולים לפרש בכמה דרכים] ובלשון חז"ל 'נגה' לשון איחור, עי' רש"י שבת י', מגילה ז', ב"מ פ"ה, א"כ יש לדייק כשיטת המאחרים בספירה בליל הראשון. לקיים דברי התרגום יונתן לספור לאחר שהחל חרמש בקמה. והמפרש במחזור המפורש ביאר להיפך ע"פ

דברי התוס' מנחות סו ד"ה זכר למקדש, שבספק חשכה יכולים לספור בכל ימי העומר, מבין השמשות, ואין צריך להמתין עד שיהיה בוודאי לילה, כי ספקא דרבנן לקולא, ועוד אומר ר"י שאפילו ביום סמוך לחשכה יכולים לספור. וכ' הראב"ד בפסחים, וכ"כ הגר"א שבכל מקום שכתוב 'אור ל...'. היינו לפני הלילה, אור לארבעה עשר היינו בעוד אור היום קצת, וזה שכתוב כאן 'ספירה הוכשרה בנוגהים', כלשון הגמ' מאי אור לארבעה עשר, חד אמר נגה, היינו קודם שחשך הלילה. הרי לנו שני פירושים הפוכים, ותלויים בב' השיטות הנ"ל אם לאחר או להקדים הספירה בליל ט"ז.

לְצִיּוֹן נִדְחָה קְרָא רְרוּשָׁה עֲלוֹת גְּהִים, מה לנו לספור ספירה כשאין קרב העומר בפועל? זאת כרי לדרוש לציון עיר הנדחה, שכבר יעלה אורה כמימי קדם. גהים לשון אורה. ולכן תקנו חז"ל לספור ספירה, ומבקשים בכל לילה 'הרחמן הוא יחזיר לנו עבודת ביהמ"ק למקומה בב"א'.

בפירושי הראשונים כתבו שרימז כאן תקנת ריב"ז לאסור חדש עד ליל ט"ז, כיון שצריכה ציון דרישה, לכן אסור החדש עד שיעלה ויסתלק אור השמש דיום ט"ז ניסן. ואור לי"ז ניסן מותר החדש. וזאת משום דרישת המקדש כנ"ל.

ומכיון שכל הספירה הוא זכר למקדש, שופך את לבו עליה. היה לנו בְּנִין מְפָאָר הוא ביהמ"ק, וסביבו היתה עיקר ירושלים שהיא כְּרֶךְ מִחֲמַד לֵב וְגַהִים, גהים לשון אורה, מְשַׁבְּנֵי עֲלִיּוֹן הקב"ה שוכן בקדש הקדשים, ועד קדושתו נמנו במס' כלים עשרה קדושות בְּעֵשֶׂר מַעְלוֹת קֹדֶשׁ גְּבַהִים, ארץ ישראל, ירושלים, הר הבית, עזרת ישראל, עזרת כהנים, מזבח ואמותיה, מבין האולם ולמזבח, אולם, היכל, קדש הקדשים, גֵּיל לְבָבוֹת הרי היא משוש כל הארץ לְבָנוֹן הַמְּלֶכֶן נְצוּחִים שְׁלוֹהִים, אדם נכנס מוכה בחטאים ויוצא משם לאחר הכפרה ונפשו נתרפאת בזכות יער הלבנון שמלבן הן פגמים שפגם ע"י שיצר הרע נצח אותו וחטא בזדון, והן שלוהים תרגום של שוגג, כי תמיד של שחר מכפר על עונות של לילה ותמיד של בין הערביים על של יום. נְכַבְּדוֹת מְדַבֵּר בְּךָ עִיר הָאֱלֹהִים: כמה וכמה יש להרבות בשבח וכבוד של איש האלקים.

דְּרִישוֹת לְדָרֶשׁ בְּשִׁבְעֵי מְקוֹם פְּפוֹר שְׁלִים, לכן צוה ריב"ז לדרוש לציון, שהיא מקום שהיו מכפרים כל עונות שוליים, היינו השגגות, סְלוּלֵי צִיּוֹן הדרכים הסלולים של ירושלים מְבַקְשִׁים תְּפִקִּידִם הָרִם מְכֻשׁוּלִים, כמ"ש במדרש איכה עה"פ 'דרכי ציון אבלות' שהכבישים מתגעגעים ומתאבלים על שנמנעו מהם עליית רגלים, ואומרים סולו סולו פנו דרך לעולי רגלים, ולזאת מבקשים הרים המכושולים, כמ"ש בגמ' סוף מס' כתובות שרב אחא היה מרים המכושולות בדרכו לארץ ישראל [וכן נתקיים בימינו שמכינים דרכים מהירים מקצה א"י ועד קצהו, לקראת ביאת משיח צדקנו בב"א] הַמּוֹן חוֹגֵג עֲלוֹת יְרָאָה בימי הרגל היה עולה המון חוגג לראות פני ה', ולזאת אנו מבקשים אנה הַתֵּר שְׁלֵשׁלִים, התר ג' השבועות שהם כשרשראות שקושרים אותנו בגלות בחו"ל, עֵת פִּי בָא לְחַנְנָה כבר עברו הרבה זמנים בגלות המר, וכבר הגיע זמן לחנן את ירושלים בזריזות בְּלֵי רְשׁוּלִים, בלי התרשלות, וכמו שאמר משיח צדקנו שהכל תלוי בנו, היום אם בקולו תשמעו, כשאנו לא נתרשל, יבא משיח. ע"כ דיבר מענין ביהמ"ק ומכאן ואילך הולך ומפרט פרטי מצוות העומר.

וּמִהֶקְרֹב לָהּ שְׁלֵא לַעֲבוֹר עַל הַמִּצְוֹת, לוקחים השעורים לעומר מהשדה הקרוב לירושלים, בְּפוּרֵי נְדָבָה שבכרו בה השעורים והגיע זמן קצירתם. והקשה מהר"ז בינגא להג"מ רבי זליגמן מבינגא תלמיד מהרי"ל, איך כתב כאן שהם ביכורי נדבה והרי הם חובה, ותיריך בשם רבו מהרי"ל ע"פ לשון הכתוב 'ואם תקריב מנחת ביכורים', וכתב רש"י שאע"פ שכתוב 'ואם', אינו נדבה אלא חובה, וכן הוא ג"פ בתורה, ומה שכתוב 'ואם', לומר שאם אין אתם מביאים ברצון אלא כקיום החובה, מעלה אני עליכם כאילו הקרבתם נדבה. ואע"פ שגדול המצווה ועושה, והוא חובה, אעפ"כ מצוה להביאו בנדבת הלב, לְהַקְרִיב בְּטַהַר שוּלִים, להקריב העומר בטהרה, שלא יהיה ח"ו טומאתה בשוליה, וכן העירו חז"ל שמעולם לא נמצא פסול בעומר, ופי' הרע"ב שלא נמצא בה פסול טומאה, פְּצָחוּ רִנְנוּ יַחְדָּו חֲרָבוֹת יְרוּשָׁלַיִם: כי במהרה בקרוב נחזור לקיים מצוה זו בשמחה.

זוֹרְזוּ לְהַקְדִּים שְׁלוּחִים דִּינֵי גֵיא נְבוֹאוֹת, כמבואר במשנה שבערב יו"ט ראשון של פסח כבר יצאו שלוחים להכין השעורים וקשרו אותם במחובר, לעשות להם סימן והכנה למצוה בזריזות, שלוחי הדיינים מעיר ירושלים הנקראת 'גיא חזיון' ע"ש הנביאים שבה, צֵאת מְבַעֲרָב מבערב פסח עֲשׂוֹת פְּרִיכוֹת מְאִבֵּי תְבוֹאוֹת, כתוב ברות 'והמה באו מבית לחם בתחילת קציר שעורים, רש"י פי' שזה היה ביום קצירת העומר, ט"ז ניסן. ובתרגום כתוב שבאו בערב פסח, באותו היום התחילו לקצור העומר, וקשה שהרי אין קוצרים בערב פסח, ופי' הגר"ח קנייבסקי שליט"א בספרו טעמא דקרא שהתרגום מרמז על מה שבאו בשדות בערב פסח

לקשור השעורים בסימן שיקצרום במוצאי יו"ט ראשון. ואינו חולק על דברי רש"י.

וטעם ענין הקשירה הזאת מבערב פסח, כי בפסח נדונין על התבואה, וכמ"ש חז"ל 'הביאו לפני עומר כרי שיתברך להם תבואה שבשרה', בפשטות זה הדין הוא ביום א' דפסח, ואיך נביא עומר ביום ב' דפסח כרי שתהיה ברכה בתבואה, והרי כבר נדונו ביום א' דפסח? לזאת התחילו להכין השעורים מבערב יו"ט ראשון למצות העומר, והכנה זו מסייעת להמשיך ברכה בתבואה ולצאת זכאי בדין התבואה.

[וכתב הרמ"ע מפאנו חשבון נאה, כי רות באה מבית לחם בתחילת קציר שעורים, וכאמור פרש"י שזה היה ביום ט"ז ניסן, יום קצירת העומר, וכתוב 'ותשב נעמי ורות המואביה כלתה עמה השבה משדי מואב והמה באו בית לחם בתחילת קציר שעורים', וצ"ע דבשלמא נעמי שייך בה לשון 'ותשב', אך רות הרי באת באותו יום? והנה מעשה דג' מלאכים עם אברהם אבינו מבואר שבאו בערב פסח, הסעודה היתה בליל פסח ולכן לא הביא להם לחם, ואח"כ הלכו לביתו של לוט, וכמ"ש רש"י עה"פ 'ומצות אפה ויאכלו', פסח היה. ובפיוט דפסח כתוב 'זועמו סדומים בליל חג פסח', הרי שהפיכת סדום היה בליל פסח. ובעלות השחר ביום ט"ו נצול לוט ובא לצוער, וליל ט"ז בליל קציר שעורים נזדמן להם יין במערה, ומשם נולד קליפת מואב, וליל י"ז נולד קליפת עמון. וידוע שכל יגיעתו של אברהם אבינו להציל את לוט מסדום, כי ממנו יוצאת רות המואביה שממנה יצא דוד ומשיח צדקנו, ונמצא דבר יפה, שהקליפה היא רק כמקיף ושומר על הפרי, באותו יום ט"ז ניסן שבו נשתרש קליפת מואב, בו ביום שבה רות לארץ ישראל, בתחילת קציר שעורים, שגם הוא יום ט"ז ניסן. נשמת משיח בן דוד. ולכן כתוב 'השבה' ברות, שכל מה שנתרחק אברהם מלוט, היה משום שם רע, אך עתה שבה נשמת רות אל הקדושה.]

חול וְשֶׁבֶת פְּרָבִים אִלּוּ בַּמִּנְחוֹת פ"י רַבִּי חֲנִינְאֵי סֵגַן הַפְּהָנִים אוֹמֵר, בְּשֶׁבֶת הָיָה נִקְצֵר בְּיַחֲדָה וּבְמִגְלָה אַחַת וּבְקֶפֶה אַחַת. וּבְחֹל, בְּשֶׁלְשָׁה וּבְשֶׁלְשָׁה קְפוֹת וּבְשֶׁלְשָׁה מִגְלֹת. וְחֻכְמִים אוֹמְרִים, אַחַד בְּשֶׁבֶת וְאַחַד בְּחֹל, בְּשֶׁלְשָׁה וּבְשֶׁלְשָׁה קְפוֹת וּבְשֶׁלְשָׁה מִגְלֹת' והלכה כרבים שהן חול והן שבת - מְלֵאכֹתַיִו בְּשֶׁלּוֹשׁ בָּאוֹת, בשלוש אנשים ובשלוש קופות קֶבֶצוּ עֵירוֹת הַסְּמוּכוֹת עֶסֶק גְּדוֹל לְנָאוֹת, הכל היו מתכנסים בשעת קצירת העומר, ולא רק להוציא מליבן של צדוקים, אלא 'לנאות' לחשיבות המצוה, כמבואר בחינוך, חֲשִׁיבָה קְצִירוֹהוּ וּנְתִנּוּהוּ בְּקֶפֶה לֹא יִכְלוּ לְהִבְיֵאֵם עוֹמְרִים עוֹמְרִים, שקצרים היו, ולכן הוצרכו להכניסם לקופה וְלַעֲזָרָה מוֹבָאוֹת, מה יְדִירוֹת מִשְׁכַּנְתֵּיהֶם ה' צְבָאוֹת: כִּךְ מִסִּיִּם כָּל חֲרוֹז בַּלְשׁוֹן הַפְּסוּק.

כל עיקר מצות העומר הוא לזכור את הקב"ה גם במאכל גשמי, כמו באכילת לחם מן השמים

טובה כפולה ומכפלת למקום עלינו לאמר, רבה עמרים במדבר כנגדם אחד לתמר, רימו לדברי המדרש שאמר הקב"ה לישראל אני נתתי לכם עומרים רבים במדבר, עומר מן בכל יום לכל נפש, כמ"ש והעומר עשירית האיפה היא, אני מבקש ממכם רק עומר אחד בשנה, עומר שעורים, טובה כפולה ומכופלת למקום עלינו, כנגדם מבקש רק עומר אחד. ובפרט שהיום ט"ז ניסן הוא יום שביתת המן לחם מן השמים, וקבלנו מתנה חרשה, לחם מן הארץ, ורש"י בחומש ובמנחות כתב שמדת העומר היתה מדה מדברית, ופלא גדול שסופרים 'לעומר', שהמדה הוא ענין טכני ופרט צדדי, והיה צריך לספור 'לשעורים', או 'לחרש', ואיך קראו כל המצוה ע"ש העומר, והרי בכל המדות שבתורה כתוב לשון 'עשורונים', ולא 'עומרים', אלא שביום זה שאנו פוסקים מלאכול לחם מן השמים בדביקות ואהבת ה', ומתחילים לאכול לחם מן הארץ, ביקש הקב"ה שנתקשר אליו בדביקות ואהבה גם באכילת לחם מן הארץ. לזאת נזכר לשון העומר, שזו היתה מדת המן ארבעים שנה במדבר, כל נשכח איך היינו קוראים לזה במדבר, עומר מן, ששם לא היה טעות לחשוב 'כחי ועוצם ידי', גם עתה באכילת לחם מן הארץ, נזכר לדורות עולם את הקב"ה בשעת האכילה, נקרא לעשרון בשם ישן שכבר אין משתמשים בו, עומר שעורים, ותספור חמשים יום 'לעומר', הכל כדי להשריש האמת האמיתית, שהקב"ה שנתן לנו לחם מן השמים, הוא זה שנותן לנו לחם מן הארץ. וזה שכתוב 'והיה באכלכם מלחם הארץ', לגבי מצות העומר שעורים, שדווקא עכשיו שאתה בא לאכול מלחם הארץ, ואתה יושן בשדה ומתייגע כמה ימים ולילות, והאוצר הולך וגדל מיום ליום, הזהר מאד לספור ספירת העומר, לזכור את העומר מן. טובה כפולה ומכופלת נתן לנו במדבר, והשאייר לנו צלוחית המן, לזכור שהעומר הגשמי לא ישכיח אותנו מהקב"ה לעולם.